Il-Mellieħa (2)

ta' David Muscat

It-tieni parti tal-proża poetika fuq l-istorja tal-Mellieħa.

Mill-miġja tal-Għarab sa tmiem il-ħakma tal-Ordni ta' San Ġwann

3. It-Taqlib tal-Medju Evu

Gerbu s-snin u sebħet għodwa oħra fl-istorja ta' ġensna, iż-Żminijiet Nofsana. L-abitanti tal-inħawi Melliħija ma kienx għadhom l-istess nies taż-żminijiet bikrija. Wara l-ħbit tal-Għarab fis-seklu disgħa W.K., artna għaddiet minn burraxka u n-nies naqset bil-qabda. Uħud inqatlu fit-taqbid, oħrajn ittieħdu lsiera filwaqt li min seta' jew sab tarf, dabbar rasu banda oħra.

It-tajfa l-ġdida, li bdiet tgħammar fl-għerien u l-widien Melliħija kienet nies ta' nisel Semitiku, titħaddet bi lsien Għarbi jixbah lit-Tuneżin tal-Magreb. Kienu bedwini jew bdiewa, raħħala u sajjieda. Għall-ewwel, jista' jkun li lanqas biss kienu Nsara, imma mbagħad għall-inqas mis-seklu tlettax 'il quddiem ħaddnu l-fidi Nisranija.

Kienu jgħixu fl-għerien, fost oħrajn, Għar Sebħa, l-Għadira; Għar Butomna, Tat-Tomna; Għar Sqalli, il-Miżieb u Għar Baqrat, l-Aħrax. Mill-Għadira kienu jiġbru l-melħ bħan-nies ta' qabilhom, mill-imlielaħ jew is-salini l-oqdma. L-art sejħulha għall-ġbir tal-imluħa, laqqmuha s-sbejjaħ isem 'Il-Mellieħa'.

Taħt is-sidien fewdali, missirijietna għaddew minn bosta saram. L-art ma kinitx ħanina magħhom. Ftit kienu l-oqsma tajbin għar-raba'. Għajr il-widien bħal San Niklaw, Ġnien Ingraw, il-Wied tal-Madonna, Għajn Żejtuna, l-Imġiebaħ, il-Wied tal-Mistra u tal-Kalkara u Għajn Tuffieħa, ftit kont issib art maħduma. L-għonja u l-kbarat mhux dejjem imxew mar-raħlin ta' rġiel. L-art pubblika, bħall-Miżieb, li fiha kienu jirgħaw il-merħliet tagħhom ta' nagħaġ, mogħoż, ħnieżer u baqar ġieli tteħditilhom

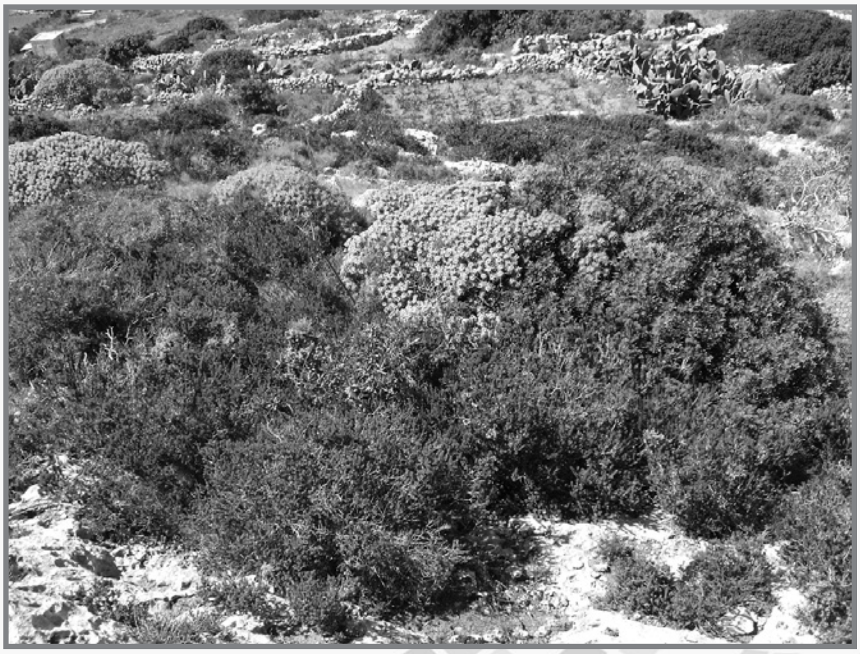

Il-ġmiel tax-xagħri Mellieħi

bil-forza u lanqas biss tħallew jgħaddu minnha biex iterrqu minn naħa għal oħra.

Fuq l-għaqbiet u l-wesgħat muxgħara kont issib irqajja' ta' ħamrija mogħnija b'ħatab u arbuxelli, bħax-xagħri ta' żmienna. Nies minn irħula oħra kienu jiġu l-Mellieħa biex jaqtgħu x-xewk u l-ħatab għall-ħruq. Minħabba l-mawrien tar-ragħajja u l-qattiegħa, inbnew għadd ta' giren u griebeġ li xi wħud għadek tarahom weqfin, kburin b'għomorhom, imxerrda mal-erbat irjieħ tal-kampanja Melleħija sal-lum.

Fiż-Żminijiet Nofsana ssokta jinġabar l-għasel bħal fl-Imġiebaħ u l-Wied tal-Madonna, li kien mhux biss jittiekel imma minnu kienu jagħmlu wkoll ix-xema'. Beda jitkabbar il-qoton u fil-widien bdew jitħawlu wkoll is-siġar taċ-ċitru bħal-lumija u l-larinġa. U dan biex ma nsemmux il-qamħ, mnejn ġej l-isem tal-Qammieħ; il-maħlut, ix-xgħir għall-bhejjem, il-furrajna; li bdiewa bħal ta' Gauċi, Mifsud, Xerri u Camilleri sa minn dak iż-żmien kienu jiżirgħu u jaħsdu minn sena għal oħra.

Taħt Selmun kien hemm kalkara tal-ġir li kienu jieħdu minnha ta' spiss ġir għall-Kastell ta' Sant' Anġlu. Mal-kosta kienu jiġġerrew l-għassiesa tad-Dejma bħal ta' Xerri u Xiberras, iħufu jaraw jilmħux xi biċċa tal-baħar suspettuża Saraċena. U s-Santwarju tal-Madonna tal-Mellieħa, x'kien minnu f'dawn iż-żminijiet imċajpra?

Is-Santwarju kien jilqa' u jlaqqa' lil kull min kien ikun fl-inħawi biex fil-ħemda u l-ġabra jsib is-sliem ma' ħallieqna Alla. Sa mis-seklu ħmistax insibu kappillan jieħu ħsieb il-grotta. L-ewwel wieħed li jissemma kien Dun Luqa Camilleri, Żurrieqi minn Ħal Millieri. Minkejja li ftit kien hawn nies f'dawn in-naħat, ix-Xbieha tal-Madonna kienet magħrufa minn bosta u kienu jżuruha u jqimuha slaten, isqfijiet u kbarat, saħansitra rejiet u viċirejiet Spanjoli u Sqallin.

Iż-Żminijiet Nofsana huma żminijiet mudlama, żminijiet li fihom il-Melliħin bdew iduqu l-imrar tal-ħbit tal-furbani Misilma. Ħbit li wassal biex għal

Ix-Xbieha tal-Madonna tal-Mellieħa li tpittret fil-Medju Evu

żmien twil l-inħawi tbattlu min-nies kważi għal kollox, bħal riħ li jnaddaf qiegħa minn kull sifa, u reġgħet ħadet it-treġija tal-art f'idejha, in-natura rżina u maestuża.

4. Art imqaxqxa tistenna l-Fidwa

Il-vjaġġ tagħna matul l-istorja tal-Mellieħa jkompli fil-medda twila 250 sena tal-ħakma tal-Kavallieri tal-Ordni ta' San Ġwann. Meta l-Kavallieri ġew Malta fl-1530 sabuha fqira u mqaxqxa għalkollox. Nistgħu ngħidu li aċċettaw li joqogħdu hawn kontra qalbhom, daqskemm kienu daharhom mal-ħajt.

Il-Mellieħa taħt il-Kavallieri kompliet titbattal min-nies. Fil-mawra tiegħu f'dawn l-inħawi fl-1575, Monsinjur Pietru Dusina jirrakkonta kif ma kontx tara ruħ f'din ix-xaqliba. Stajt toqtol u tidfen bla ħadd ma jinduna. Is-Santwarju tal-Madonna minkejja li kien jissejjaħ parroċċa, fil-fatt kien qisu ġisem bla ruħ għax nies imorru jitolbu fih sikwit kont tgħoddhom fuq pala waħda.

L-attakki għal għarrieda tas-sibbien Misilma komplew għarrqu s-sitwazzjoni. Il-ftit Melliħin li kien għad fadal, wara li fl-1551 ir-Rajjes Dragut ħabat għal Għawdex u kaxkar lil kull min sab miegħu fil-jasar, qatgħu jieshom li qatt setgħu jgħixu fis-sliem f'din il-ħara, sarrew ħwejjiġhom, għabbew il-bhejjem u rħewlha bilġri lejn bnadi oħra kennija bħall-Imdina.

Min ħaseb għal rasu u bewweġ lil hinn għamel l-aħjar ħaġa li seta' jagħmel għax fl-1614 it-Torok niżlu l-Għadira u f'kemm trodd salib infirxu mal-widien Melliħija u għamlu ħerba minnhom. Lanqas is-Santwarju tal-Madonna ma ħelisha mill-qilla tal-għedewwa. Ħabtu għalih ukoll. L-istatwi tal-qaddisin tajrulhom rashom u lir-rettur serqulu ħwejġu kollha. Sa Tork minnhom azzarda jeħodha max-Xbieha tal-Verġni Mqaddsa, imma kif kien se jaħbat għaliha, idu bbisitlu, ġismu trieqħex u mixrub issumma. Kif felaħ jitħarrek, lebbet imherwel qisu żiemel sfrattat lil hinn mill-Għar u kien biss meta nidem minn għemilu mfergħen li reġa' ġie f'tiegħu. Sogħbien talli kien għoddu għamel, bagħat tagħmira xama' lill-Madonna bħala radd il-ħajr talli ħafritlu.

Minkejja l-ħbit tal-furbani, il-qima lejn il-Madonna ma naqsitx; anzi kibret. Melliħin jagħtuha ġieħ qajla kien hawn. Jingħad li fl-1712 bejn għassiesa, bdiewa, raħħala, sajjieda u nies tal-kleru, ħamsin ruħ biss kienu jattendu l-quddies li kien isir fis-Santwarju. Mandanakollu, pellegrinaġġi kienu jsiru bil-bosta u l-kappella b'riħet il-benefatturi bdiet tieħu s-sura li għandha llum il-ġurnata.

Wara l-pesta tal-1696 sar pellegrinaġġ kbir nazzjonali u fl-1719 inbena l-Ark bħala turija ta' radd il-ħajr lill-Verġni Marija talli artna nħelset

mill-flaġell qerried tal-imxija u s-smewwiet ipprovdew ix-xita tant meħtieġa wara żmien twil ta' nixfa u tbatija. "Fik temgħu missirijietna u inti ħlisthom''. Hekk hemm miktub fuq l-ark li jifred is-Santwarju mill-misraħ.

Fis-seklu sbatax il-kavallieri bnew it-Torri l-Aħmar, t'Għajn Ħadid u l-Abjad, filwaqt li fis-seklu ta' wara, saħħew id-difiża tal-kosta b'għadd ta' batteriji, ridotti, swar u trunċieri mgħassa b'suldati, kanuni u infanterija. Dawn il-miżuri ta' ħarsien ħajru lin-nies jerġgħu jersqu lejn il-Mellieħa u b'hekk bdiet tinħadem l-art żdingata ta' mkejjen f'Selmun, l-Aħrax u Qasam Barrani. Tħaffru għadd ta' bjar u spejjer, inferqu u twittew mogħdijiet, u ttellgħu swieni jreddnu lejl u nhar waqt li l-ibgħula u l-ħmir itellgħu satal wara ieħor ta' ilma.

Il-Palazz ta' Selmun mibni mill-Kavallieri ta' San Ġwann fis-seklu 18

Darba minnhom, skont il-leġġenda, fi tlett iljieli ta' qamar kwinta, fil-Wied ta' Randa boxxla xjaten għariba bnew razzett mastizz għall-baqar, il-gniedes u l-għoġġiela. Il-Melliħin ġabu għajnejhom wara widnejhom meta rawh għax qatt ma kienu raw razzett ta' dak id-daqs u sura. Laqqmuh ir-Razzett tax-Xjaten għax fih kienu jidhru l-iħirsa ta' dawk li għal ftit skudi biegħu ruħhom lill-frieghen qabel ma raheb xipli skonġra l-binja bla biża' u bi qlubija kbira.

Fis-seklu tmintax, taħt il-Gran Mastru Pinto tkalat ix-xibka tat-tunnara l-Għadira. Bħala maħżen għax-xbieki, l-irkaptu u l-għodda kienet tintuża l-Batterija ta' Qassisu, ħdejn is-swar tal-Imgħarrqa, li kienet tiflaħ mat-tliet mitt bettija ta' ħut immellaħ.

Fl-1747, l-Isqof Bussan ikkonsagra s-Santwarju b'solennità u b'hekk kabbar il-fama tiegħu. Daqs ħamsin sena wara, inbena l-Palazz ta' Selmun fuq stil Barokk, fuq art li kienet taqa' taħt il-fondazzjoni għall-fidwa tal-ilsiera – il-Monte della Redenzione degli Schiavi – li l-arma tagħha għadek tista' taraha fuq il-Bieb tal-Mistra qabel taqbad t-telgħa tax-Xemxija.

Il-blat tal-irdumijiet, l-għerien u l-widien ta' dan ir-raħal taħt il-Kavallieri ġarrbu wisq ġrajjiet li trid kotba sħaħ biex tirrakkontahom kollha. Fl-1565 thenna mal-Melliħin bil-wasla tal-Viċirè Sqalli Don Garcia de Toledo għax mawritu tat id-daqqa tal-mewt lit-Torok Misilma. Mill-banda l-oħra fl-1798, il-blat tbikkem u tbergħen b'għemil l-armata Franċiża li bħall-furbani infidili ħarbtet l-uċuħ tar-raba' tal-bdiewa Melliħin u serqet bosta ħwejjeġ fosthom il-flus tal-kaxxa tal-offerti tar-rettur tas-Santwarju tal-Madonna.

B'hekk wasalna għall-aħħar tarġa fl-istorja tal-Mellieħa, l-era moderna. Din imma se nħalliha għal darba oħra għax minkejja li subgħajja qegħdin jikluni biex nibqa' ntektek fuq it-tastiera tal-kompjuter moħħi għadu jhewden dwar it-taqlib li minnu għaddew missirijietna meta pajjiżna bejn l-1798 u l-1800, f'temp ta' sentejn biddel l-idejn tat-tmexxija darbtejn – mill-Kavallieri għall-Franċiżi u mill-Franċiżi għall-Ingliżi!

Bil-ħsieb u l-istħajjil immur lura lejn dawk iż-żminijiet imma lanqas jekk jagħtuni miljun fjorin ma nixtieq li qatt ngħixhom!

L-aħħar parti ta' din il-proża poetika fuq l-istorja tal-Mellieħa tinġieb f'ħarġa oħra.